גמרא

תנא הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות רבי ורבי יוסי בר רבי יהודה איקלעו לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות רבי הוה קא אכיל רבי יוסי בר ר' יהודה לא אכיל אתא מרהון אמר להו אמאי לא אכלי רבנן הוקפלו רוב המקצועות הוא ואף על פי כן לא אכיל ר' יוסי בר ר' יהודה קסבר משום סניות מילתא הוא דקאמר הדין גברא רבי חמא בר רבי חנינא איקלע לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות הוה קאכיל יהיב לשמעיה לא אכיל אמר ליה אכול כך אמר לי רבי ישמעאל בר רבי יוסי משום אביו הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל ופטורות מן המעשר ר' טרפון אשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו המקצועות דקאכיל אחתיה בשקא ושקליה ואמטייה למשדיה בנהרא אמר (א) לו אוי לו לטרפון שזה הורגו שמע ההוא גברא שבקיה וערק אמר רבי אבהו משום ר' חנניה בן גמליאל כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה אמר °אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן (א) [א]כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם קל וחומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו (ב) כלי חול שנאמר [1]ובאו בה פריצים וחיללוה °כיון שפרצום נעשו חול נעקר מן העולם דכתיב [2]בה בליליא קטיל בלשצר המשתמש בכתרה של תורה שהוא (ג) חי וקיים לעולם על אחת כמה וכמה ורבי טרפון כיון דכי אכיל דהוקפלו רוב המקצועות הוה אמאי צעריה ההוא גברא משום דההוא הוו גנבי ליה ענבי כולה שתא וכיון דאשכחיה לר' טרפון סבר היינו דגנבן אי הכי אמאי ציער נפשיה משום דרבי טרפון עשיר גדול הוה והוה ליה לפייסו בדמים תניא [3]לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו [ב]שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי (ד) אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא (ה) למד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר [4]קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר [5]דרכיה דרכי נועם ואומר [6]עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר רבי אליעזר בר ר' צדוק אומר [ג]עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם [ג]אל תעשם עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קורדום להיות עודר בו וקל וחומר ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו כלי חול נעקר מן העולם המשתמש בכתרה של תורה על אחת כמה וכמה אמר רבא [ד]שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה דכתיב [7]ועבדך ירא את ה' מנעוריו אלא קשיא דר' טרפון (ו) דעשיר גדול היה והוה ליה לפייסיה בדמים רבא רמי כתיב ועבדך ירא את ה' מנעוריו וכתיב [8]יהללך זר ולא פיך הא באתרא דידעי ליה הא באתרא דלא ידעי ליה אמר רבא [ה]שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא °שרו לי תיגראי ברישא דכתיב [9]ובני דוד כהנים היו (ז) מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם נוטל בראש וכהן מנא לן דכתיב [10]וקדשתו כי את לחם (ה') אלהיך הוא מקריב [ו]ותנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח

רש"י

מותרות משום גזל. שנתיאשו מהן הבעלים: **ופטורות מן המעשר.** משום דהפקירא נינהו: **מרייהו.** בעלים של תאנים: **והוכפלו כו'.** דשרו למיכל כל אדם: **משום סניות מילתא.** כלומר מרוע לב היה אומר כן ולא משום עין יפה דעדיין לא הפקירן: **אשכחיה.** לרבי טרפון גופיה דקאכיל מן התאנים דקסבר דהפקירא נינהו: **אמטיה.** לר' טרפון בשקא ההוא גברא שהיה משמרן: **על דבר זה.** שהציל עצמו בכבוד תורתו דקאמר אוי לו לטרפון: **פריצים.** שהוציאו מבית המקדש: **ונעשו חול.** ואף על פי כן נהרג עליהם בלשצר: **אמאי ליצרו.** ההוא גברא לר' טרפון הא מהפקירא קא אכיל: **וקא סבר היינו דגנבן.** להכי לצריה: **אי הכי אמאי ליצער ר' טרפון נפשיה.** כיון שתפסו כגנב מאי הוה ליה למעבד: **היה לו לפייסו.** בממון: **לפעלם.** לשם שמים: **ודבר בהן לשם שמים.** שתהא כל כוונתך לשמים: **להיות עודר בו.** להשתכר ממנו כדי לאכול: **אלא קשיא דר' טרפון.** (ח) אם שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה שהוא חכם במקום שאין מכירין אותו אמאי ליצער נפשיה בשביל שהודיע לזה שהוא חכם: **שרו לי תגראי.** הקדימו דיני לשל אחרים בשביל כבוד תורתי: **ובני דוד כהנים היו אלא מה וכו':** לפתוח

ר"ן

מותרות משום גזל. שמתיאשים הן ממה שנשאר בשדה אחר שקפלו והכניסו רוב המקצועות: **ופטורות מן המעשר.** דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שיש לו חלק ונחלה עמך: **משום סניות מילתא הוא דקאמר הדין גברא.** מפני רוע לב לומר כבר התרתם אותם לעצמכם: **שמע ההוא גברא.** הכיר שר' טרפון היה: **שנשתמשתי בכתרה של תורה.** שהניחו כשהודיעו שהוא ר' טרפון ולא הניחו אלא לכבוד תורתו: **אי הכי ר' טרפון אמאי ליצער נפשיה.** אי אמרת בשלמא דלא הוה קפיד ההוא גברא אלא ההיא שעתא מש"ה הוה מצטער היאך לא הודיעו דבזמן שהוקפלו רוב המקצועות הפקרא נינהו ואי נמי לא ניית ליה דלישלם ליה ההוא פורתא אלא אי אמרת דכולה שתא הוו גנבי ליה עינבי מאי הוה ליה למעבד לר' טרפון וכי הוה ליה לשלומי דמי טובא דלא מחייב בהו. ומסקינן דאין הכי נמי כיון דעשיר גדול היה. מיהו דוקא בכי האי גוונא הוא דאסור משום דההוא גברא עדיין היה חושדו ולכבוד תורתו הוא שהניחו אבל ודאי לפטור עצמו בכבוד תורה במה שאינו חייב בו שרי כדאמרינן לקמן שרי ליה לצורבא מדרבנן למימר לא יהיבנא כרגא(ס) ושרי ליה נמי למימר שרו לי תיגראי ברישא שכיוצא בדברים הללו זכתה תורה לתלמידי חכמים כשם שזכתה לכהנים וללוים תרומות ומעשרות: **קשרם על אצבעותיך.** כלומר לא תכוין להנאתך אלא כדי שיהיו שגורין בפיך והוסיף על זה ואמר ענדם על גרגרותיך ואחר כך הביא ראיה שסוף הכבוד לבא שנאמר דרכיה דרכי נועם ואומר ותומכיה מאושר: **לפעלם.** לשם הקב"ה שפעלם וצוה עליהם: **שנאמר ועבדך ירא את ה'.** דאפשר דאליהו לא הוה ידע ליה: **שרו לי תיגראי ברישא.** התירו תגר שלי כלומר פסקו לי דיני תחלה: **ובני דוד כהנים היו.** שהיו חכמים והי' דינם ככהנים: לפתוח

פירוש הרא"ש

מותרות מן הגזל. דמסתמא הפקירום הבעלים והפקר פטור מן המעשר: משום סניות מילתא. דבר שנוי וגנאי היה לו אם לא יאמר להם שיאכלו ולא מנדיבות לב אמר כן: אוי לי שנשתמשתי בכבוד תורתי. על שנפטר מלותו האיש בשביל כבוד תורתו: בה בליליא. באותו הלילה ששתו בכלי בית המקדש הוא ושריו: אמאי צעריה ההוא גברא. דמסתמא כל בעלי נכסים נקילין בדין זה: א"ה אמאי ציער נפשיה. דכיון דשמע שרצה להרגו על שגנב תאניו היה לו לירא שבודאי יעשה כן ולי"ה אמאי מצטער והלא יפה עשה שהציל את עצמו מן המיתה ואף בלא מיתה נמי אמרינן לקמן שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה: ומשני כיון דעשיר גדול הוה היה לו לפייסו בדמים ולשלם לו כל התאנים שגנבו לו: עשה דברים לשם פעלם. לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו: ודבר בהן לשמן. כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות: ולא תעשם עטרה להתגדל בהם. שתלמוד כדי להתעטר ולהתגדל: ולא קרדום לחתוך בהם. שתלמוד כדי שתהיה כלי מלאכתך להתפרנס בה: באתרא דלא ידעי ליה. כדי שלא יזלזלו בכבוד תורתו ויענוהו: שרו לי תגראי ברישא. פסקו לי דיני כדי שלא אתבטל מלמודי: לכל דבר שבקדושה. בכל דבר שיהיה גדול ומקודש:

מסורת הש"ם

א) [עיין תוספות סוטה ד: ד"ה נעקר], ב) [מנ' ד"א זוטא פ"ב], ג) [אבות פ"ד מ"ה], ד) גיטין נט: מ"ק כח: הוריות יב., ה) [ע"ב].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר אוי לו לטרפון כצ"ל ותיבת לו נמחק: (ב) שם קודש שנעשו חול כצ"ל ותיבת כלי נמחק וכן לקמן: (ג) שם בכתרה של תורה שהוא קיים לעולם ועד על אחת כל"ל ותיבת חי ואות ו' נמחק: (ד) שם אשנה שאהיה זקן: (ה) שם אלא למוד מאהבה: (ו) שם דר' טרפון משום דעשיר גדול: (ז) שם ובני דוד כהנים היו וכי כהנים היו אלא מה כהן נוטל: (ח) רש"י ד"ה אלא וכו' דאם שרי ליה:

◆

מוסף רש"י

אל תעשם עטרה. לדברי תורה, להתגדל בהם. שלא תלמוד על מנת ליטול עטרה שיקראו אותך רב ותתגדל בה. ואל תעשם קרדום לחפור בה. שאדם עושה בו מלאכה, וכן לא תלמוד אותה על מנת שאם תצטרך לבריות שתלמוד אותה בשכר, אלא על מנת ללמד בחנם (אבות פ"ד מ"ה).

◆

תוספות

הוקפלו כו' מותרות משום גזל. שהבעלים מפקירין אותם: ופטורות מן המעשר. כהפקר: שנשתמשתי בכתרה של תורה. שהניחו אותו האיש בשביל כבוד תורתו: [א"ה אמאי ליצער]. מאי הוה ליה למיעבד כיון שלא היה רוצה להניחו בענין אחר בשלמא אי הוה שביק ליה כי אמר הוקפלו רוב המקצועות ניחא שהיה מצטער על מה שלא אמר לו: לאהבה את ה' אלהיך. משמע מאהבת הבורא ולא לכבוד עצמך: שרו לי תגרלי. כלומר פסוק דין שלי תחלה:

עין משפט נר מצוה

כד א ב ג מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' י ופ"י מהל' תשובה הלכה ד טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' כא בהג"ה:

כה ד סמג עשין ג [טוש"ע שם]:

כו ה מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל"י [ופכ"ה מהל' סנהדרין הל' ו] סמג עשין ג טוש"ע יו"ד סי' רמג סעי' ה [וטוש"ע חו"מ סי' טו סעי' א]:

◆

תורה אור השלם

1. וְהֲסִבּוֹתִי פָנַי מֵהֶם וְחִלְּלוּ אֶת צְפוּנִי וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ: יחזקאל ז כב
2. בֵּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְאשַׁצַּר מַלְכָּא כַשְׂדָּאָה: דניאל ה ל
3. לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: דברים ל כ
4. קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ: משלי ז ג
5. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם: משלי ג יז
6. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: משלי ג יח
7. וְהָיָה אֲנִי אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְיָ יִשָּׂאֲךָ עַל אֲשֶׁר לֹא אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחְאָב וְלֹא יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת יְיָ מִנְּעֻרָי: מלכים א יח יב
8. יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ נָכְרִי וְאַל שְׂפָתֶיךָ: משלי כז ב
9. וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ: שמואל ב ח יח
10. וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: ויקרא כא ח

◆

גליון הש"ם

גמ' אוי לו שנשתמשתי. עיין ב"ק דף נט ע"ב ובמהרש"א ח"א שם: שם כיון שפרצום נעשו חול. עיין במנ' ע"ז דף נב ע"ב: שם שרו לי תיגראי ברישא. עיין שבועות דף ל ע"א: